

Koloniale wandeling Beetsterzwaag: Kunstzinnige koloniale en een Indonesisch graf

Verhalen

Jan Loman (1918- 2006)

Jan Loman werd in 1918 geboren in Bolsward. Op aandrang van zijn vader studeerde hij geodesie (landmeetkunde) in Delft, hoewel hij zelf liever de opleiding tot beeldend kunstenaar in Amsterdam had gevolgd. Loman ging na zijn opleiding werken bij het Kadaster. Na de Tweede Wereldoorlog ging hij als oorlogsvrijwilliger naar het toenmalige Nederlands-Indië waar hij zijn vrouw leerde kennen. 'Ik had me aangemeld bij de Koninklijke Marine, om uit te varen naar Nederlands-Indië. Maar aangekomen in Londen hoorde ik op Trafalgar Square dat Japan had gecapituleerd. Daarmee viel er voor mij een bepaalde spanning weg. En omdat het niet mijn ambitie was om een jaar wacht te lopen bij de marine, werd ik gedemobiliseerd en stapte ik onmiddellijk over naar de Netherlands Indian Civil Affair (NICA)Branche, een organisatie die burgerambtenaren naar Indië stuurde om daar het bestuur op poten te zetten'. De NICA zette Loman in als landmeter bij de topografische dienst, zodat toch weer een beroep werd gedaan op zijn geodetische deskundigheid. Loman werkte in Batavia, op Sumatra en Timor, tot begin 1949. In dat jaar keerde hij terug naar Nederland én naar het Kadaster, nu in Arnhem. Hij was in 1948 in Indië getrouwd met Selma Sophie van Hutten (1910- 1997), geboren in Balikpapan op Borneo, waar haar vader werkte bij de Dordtse Petroleum Maatschappij. In Nederland ontwikkelde hij zich verder als beeldend kunstenaar. Hij was zowel beeldhouwer, als graficus en schilder. Van zijn hand is het gestileerde embleem van de Waddenvereniging. Ook van diverse andere milieuorganisaties ontwierp hij het logo. In 1999 schonk hij een beeld aan zijn woonplaats Beetsterzwaag, dat werd geplaatst voor het voormalige gebouw van het kantongerecht Hoofdstraat 85. Hij woonde in de burgemeesterswoning aan de Hoofdstraat 80 waar hij op 88 jarige leeftijd stierf.

Jan Anne Lycklama à Nijeholt (1809-1891)

Jonkheer Jan Anne Lycklama à Nijeholt diende vanaf zijn 18e jaar bij de marine. Na een retourreis naar Nederlands-Indië op Z.M. fregat Algiers, verliet hij in 1835 als luitenant-ter-zee de marine. Hij trouwde op 21 januari 1836 in Beetsterzwaag met Ypkjen Hillegonda Van Eysinga. In 1837 werd hij lid van de gemeenteraad van Opsterland. Vervolgens werd hij in 1839 wethouder van deze gemeente. Van 1853 tot 1865 was hij burgemeester van Opsterland. Uit de erfenis van haar oudtante erfde zijn vrouw een woning aan de Hoofdstraat 80 in Beetsterzwaag. Daar gingen ze wonen. Zijn vrouw overleed in 1854. Lycklama à Nijeholt liet het huis in 1858 vergroten door er een tweede verdieping op te bouwen. In 1971 kwam het pand, sinds 1917 het Lycklamahuis genoemd, in het bezit van de gemeente Opsterland. Vanaf die tijd is het gebouw in gebruik als gemeentehuis.

Jan Jacob Slauerhoff (1898-1936)

Jan Jacob Slauerhoff werd geboren als vijfde van zes kinderen in een protestants middenstandsmilieu in Leeuwarden. Hij was een ziekelijk kind en leed aan astma aanvallen. Om hier verbetering in te brengen bracht hij ieder jaar enkele maanden door op Vlieland bij familie van zijn moederskant. Slauerhoff ging naar de Rijks-HBS in Leeuwarden. In 1916 verhuisde hij naar Amsterdam om geneeskunde te gaan studeren. Hij verdiepte zich toen al in literatuur en vooral in poëzie. Hij schreef zelf gedichten en publiceerde in 1918 zijn eerste verzen in het Amsterdamse studententijdschrift *Propria Cures*. Zijn eerste dichtbundel, *Archipel*, volgde in 1923. In datzelfde jaar studeerde hij af. Hij wilde geen huisarts worden en monsterde na zijn studie aan als scheepsarts op een lijn naar Nederlands-Indië. Hij voer ook

op de Java-China-Japanlijn waarmee onder anderen Chinese contractarbeiders voor de suiker-, tabak-, thee- en rubberplantages en tinwinning in Nederlands-Indië werden vervoerd. Daarom werden deze schepen koelieschepen genoemd. Deze reizen bleken funest voor zijn gezondheid. Uiteindelijk ging hij weer terug naar Nederland waar hij als waarnemend huisarts aan de slag kon. In de zomer van 1929 heeft hij een tijdje in het Eysingahuis, Hoofdstraat 46, in Beetsterzwaag gewoond om waar te nemen voor huisarts Hendrik Willem Bremer die tuberculose had en moest kuren in Davos. De aanwezigheid van Slauerhoff heeft voor de nodige beroering in het dorp gezorgd. Er doen wilde verhalen de ronde over hem die de indruk geven dat hij achter alles aan zat wat een rok droeg. In elk geval is zeker dat hij meer dan gewone belangstelling had voor Aaltje, een achttienjarig meisje uit het naburige Beets. Op een dag nam Slauerhoff Aaltje mee naar een vriend van hem in Sint Nicolaasga. In Sint Nicolaasga woonde de dichter Jacques Bloem met zijn vrouw Clara Eggink en hun tweejarig zoontje. Bloem en zijn vrouw waren erg blij een vriend 'in deze vriendenloze provincie te krijgen'. Ze waren benieuwd wat Slauerhoffs redenen waren om de zee in te ruilen voor het land. Er was nog een gast in huize Bloem. Een getinte man, waarvan Aaltje de naam niet kende. Het bleek de schrijver Eduard Du Perron. Aaltje herinnert zich Slauerhoff als een alleraardigste vent, heel gewoon en iemand die over allerhande zaken met je kon praten.

Graf van Basoeki

Aan de rand van het kerkhof achter de Hervormde kerk van Beetsterzwaag, staat een klein grafmonument. Het is het graf van een Indonesiër, Basoeki geheten, overleden op 11 november 1924. Hij studeerde medicijnen aan de Universiteit van Utrecht en was daar in de kost bij mevrouw, de weduwe Fournier en haar dochter. Zij stond haar graf, gelegen naast het graf van haar overleden man, af voor haar kostganger. Over Basoeki zelf is weinig bekend. Hij werd geboren op Java waar zijn vader arts was. Wanneer en waar is niet bekend. Ook is niet bekend waar hij aan overleed. Hij werd begraven door zijn Indonesische medestudenten die in Nederland studeerden. De voorzitter van de Indonesische Vereeniging sprak als eerste bij het graf, en wees erop dat het nationaal gevoel van de leden door het heengaan van Basoeki was geroerd. Want hij kwam hier alleen om zich de bekwaamheid te verwerven, die in ons eigen land niet geboden wordt. Het heengaan van Basoeki werd gevoeld als nationaal leed. In het november/december-nummer van *Indonesia Merdeka* (vertaald: *Indonesië vrij*), het tijdschrift van de Indonesische Vereniging voor studenten, verscheen een "in memoriam Basoeki". Deze vereniging werd in december 1923 door de Centrale Inlichtingendienst in Den Haag als communistisch bestempeld en bestond uit Indonesische studenten en intellectuelen die de onafhankelijkheid van Indonesië nastreefden. Niet duidelijk is of Basoeki lid was van de vereniging, maar gezien het 'in memoriam' kunnen we daar wel van uitgaan. Op het grafmonument is het zegel van de theosofische beweging te zien. Het is bekend dat het in 1921 opgerichte Theosofisch Studie Fonds veelbelovende Indonesische jongeren financieel steunde zodat zij hun studie in Nederland konden voortzetten. Waarschijnlijk is ook Basoeki met steun van dat fonds naar Nederland gekomen. Daarmee lijkt het voor de hand te liggen dat het Theosofisch Studie Fonds direct of indirect verantwoordelijk is geweest voor de plaatsing van het grafmonument met de opvallende symboliek. Maar het kan ook zijn dat de familie Fournier zelf het grafmonument heeft geplaatst. Een van de familieleden van de familie was lid van het hoofdbestuur van de Nederlands Indische Theosofische Vereeniging.

Antonius Hijpolitus Fournier (1871-1913)

Vlak naast het graf van Basoeki ligt Antonius Hijpolitus Fournier begraven. Hij overleed in 1913. Het graf naast Fournier was bestemd voor zijn vrouw. Zij stelde echter haar graf ter beschikking aan haar kostganger Basoeki. Antonius Hijpolitus (Anton) Fournier werd op 16 november 1871 in Uithoorn geboren als zoon van onderwijzer Andreas Cornelis Joseph

Fournier (geb. 1851, Harderwijk) en Grietje van der Bijl (geb. 1849, Uithoorn). Nog geen jaar na zijn geboorte werd zijn vader benoemd tot hulponderwijzer in Nederlands-Indië. Eind januari 1873 vertrok het gezin met de *Nederland* naar Batavia. Fournier zou opklimmen van 4de hulponderwijzer in Semarang tot 1e hulponderwijzer 2e klasse aan de openbare school in Tegal op Java in 1881. In september 1885 overleed zijn vrouw Grietje. Fournier werd wegens 'dringende familieomstandigheden' tweejarig verlof verleend naar Europa. Begin november vertrok hij met vijf kinderen met de *Zeeland* naar Nederland. Zoon Anton komen we daarna in 1896 tegen toen hij een benoeming kreeg als onderwijzer in het Friese Oldeboorn. In 1897 trouwde hij in Gouda met Akke Sijtsma (1871-1942). Op een gegeven moment moet Anton een aanstelling in Dokkum hebben gekregen, want daar was hij bij zijn plotselinge overlijden in 1913 hoofd van de M.U.L.O. Anton overleed op 1 september op 41-jarige leeftijd in het ziekenhuis van Heerenveen en werd begraven op het hervormde kerkhof in Beetsterzwaag, waar zijn gezin woonde. Op het grafmonument in de vorm van een grof uitgehouwen stèle staat een eenvoudige tekst: 'aan onzen geliefden leermeester A.H. Fournier in leven hoofd der school voor M.U.L.O. te Dokkum'. Na de dood van Anton Fournier in 1913 verhuisde zijn vrouw Akke met hun dochter naar Utrecht. Zelf zou Akke Sijtsma overigens niet in Beetsterzwaag begraven worden. Ze vertrok naar Nederlands-Indië en overleed op 3 april 1942 in Medan op het eiland Sumatra.

Jacobus Anthonie Meessen (1836-1885)

Van Jacobus Anthonie Meessen werd helaas in Beetsterzwaag, waar hij overleed in 1885, geen enkel aandenken gevonden. Hij was een van de eerste fotografen in Nederlands-Indië. Daarom toch iets over zijn leven. Hij werd geboren in Utrecht op 5 december 1836. Zijn vader was timmerman en dat werd hij ook. Door het ministerie van koloniën werd Meessen als timmerman uitgezonden naar Nederlands Indië. Hij kreeg zijn aanstelling op 1 juli 1858 en kon toen op rijkskosten naar Batavia gaan. Hij ging scheep op het zeilschip de *Jason*. Aangekomen in Batavia moest hij wachten op zijn definitieve plaatsing. Uiteindelijk kreeg hij opdracht om naar Tjilatjap aan de zuidkust van Java te gaan. Hij heeft een groot deel van zijn werkzame tijd in Indië doorgebracht en werd regelmatig overgeplaatst. Na terugkeer in Nederland - hij kreeg 2 jaar verlof (voor eigen rekening)- trouwde hij met zijn Jansje (Johanna Alida Steenbeek) op 11 december 1862. Hij ging in 1864 terug naar Nederlands-Indië met zijn vrouw, om als fotograaf te gaan werken in Batavia. Daar richtte hij een fotostudio op. Hij was een van de weinige fotografen in Indië in die tijd. Meessen wilde afbeeldingen maken van de verscheidenheid aan landschappen en volkeren in Indië. Zijn grote concurrent was Woodbury & Page. Dat was de reden dat de Meessens hun fotostudio in Batavia verkochten en verhuisden naar Padang, waar ze weer een fotostudio oprichtten. Hij fotografeerde in Padang en later in de Minangkabau landschappen en dubbel- en familieportretten. In november 1868 begon Jacobus met de verkoop van zijn eerste album, getiteld *Sumatra's Westkust*. Het album was gebonden in geitenleer en bevatte meer dan 60 landschapsfoto's van Padang en de omliggende dorpen. In juni 1869 vertrokken ze weer naar Nederland, waar ze zich in Utrecht vestigden. Met zijn fotografie heeft hij vermoedelijk te weinig kunnen verdienen, vandaar dat we hem later tegenkomen als stadsarchitect in Beetsterzwaag. Hij is dan onder andere verantwoordelijk voor de 'kunst weg over Bergum naar Heerenveen' en de bouw van een lagere school te Tijnje. Hij overleed op 14 november 1885 in Beetsterzwaag, Opsterland.

Bronnen

Nieuwsblad van Friesland: Hepkema's courant van dinsdag 18 november 1924.
November/december-nummer van *Indonesia Merdeka* van 1924. (vertaald: *Indonesië vrij*).

René ten Dam, Beetsterzwaag-het graf van de jonge Indonesische arts Basoeki, in Dodenakkers Funerair erfgoed, februari 2019.

Wim Hazeu, Slauerhoff. Een biografie (Arbeiderspers Amsterdam-Antwerpen) 1995.

https://nl.wikipedia.org/wiki/J._Slauerhoff

https://nl.wikipedia.org/wiki/Jan_Anne_Lycklama_%C3%A0_Nijeholt

https://nl.wikipedia.org/wiki/Jan_Loman

<https://www.nederlands.nl/biografie/Jan+Loman>

<https://libris.nl/binnertoverdiep/BookInfo/GetSample?guid=aac789f1-eaea-48cf-8651-373fafda0566> door Herman Bouman

, November 2017.

https://nl.wikipedia.org/wiki/Jacobus_Anthonie_Meessen

Mattie Boom en Steven Wachlin, fotograaf Jacobus Anthonie Meessen

Reisverslag <https://www.bookspot.nl/images/active/InkijkPDF/cb/9789402128390.pdf>